

Türkiye’de Suyun Durumu Hakkında Kısa Bir Değerlendirme

A Brief Evaluation regarding Status of Water in Turkey

Oya Ögenler¹, Selda Okuyaz²

¹Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik A.D.
orcid.org/0000-0002-5118-6170

²Tıp Tarihi ve Etik Bilim Doktoru.
orcid.org/0000-0002-5048-8679

ÖZ

Bu çalışma yaşamın vazgeçilmez bir gerekliliği olan, su ile ilgili genel konuları, yönetim birimlerinin ve toplumun yaklaşımını irdelemek amacıyla yazılmıştır. Su toplumun ekonomisi, sağlığı, gıda üretimi, enerji kaynaklarının kullanımı, hijyeni gibi unsurlarla karmaşık bir ilişki içinde bulunmaktadır. İnsan dışı canlılar dahil olmak üzere yaşamın devamı ile ilgili tüm alanlarda yer alan suyun tüm bu unsurlarla birlikte irdelenmesi bir zorunluluktur. Türkiye’de suyun durumunun değişen iklim özelliklerinden ve farklı yetersizliklerden dolayı sorunlar yaşamaktadır. Geçmişten günümüze suyla ilgili çok sayıda yasal düzenleme yürürlüğe girmiştir. Tarihsel süreç irdelendiğinde su mevzuatı genel olarak insanın faydasına yönelik olarak şekillendirildiği, insan dışındaki canlıların suyun durumuyla ilgili konularda göz ardı edildiği dikkati çekmektedir. Bu kısa değerlendirmeye göre sonuç olarak, suya yönelik yaklaşımın temel kriterleri doğada yeterli su kaynağının bulunmasının ve suyun durumunun istenen özellikte olmasının sağlanması; su yönetiminde çevresel ve sosyal boyutların göz önünde tutulması, insan ve insan dışı tüm canlıların sudan yararlanma hakkı konusunda doğru ve etkin sorumluluk anlayışının benimsenmesi olmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Suyun durumu, su, suyla ilgili mevzuat

ABSTRACT

Water is a required substance in order to vital activities of human such as nutrition, circulation, respiration, excretion and reproduction. On the other side, water itself is also a life space as well as being one of the basic substances in the formation of general life space. Occurrence and quality of water in a life space carry importance due to sustain sine qua non precondition of life. In the past, a lot of legislation appropriate to the day-to-day Turkey entered into force. Legislation is generally shaped for the benefit of the people. As a result, having sufficient water resources in the nature, in a more general sense, is possible with the understanding of correct and effective responsibility for all living things considering the environmental and social dimension of water management.

Key Words: Water, status of water, legislation regarding water

Lokman Hekim Dergisi, 2017;7(3):178-186

Geliş Tarihi - Received:15.06.2017; Kabul Tarihi - Accepted: 14.07.2017

İletişim-Correspondence Author: Oya Ögenler, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik AD - Mersin University Faculty of Medicine, Department of Medical History and Ethics, Mersin - Türkiye. oyaogenlern@gmail.com

GİRİŞ

Su, insanın hayatını idame ettirebilmesi için en önemli ihtiyaçlardan biri olduğu gibi tüm canlılığın temel maddesidir. Suyun insan yaşamındaki gücünün başlıca göstergesi yerleşim yerlerinin suya göre seçilmesidir. Su insan için sanayi veya gündelik kullanımda bir enerji kaynağı olabildiği gibi beslenme, temizlik, hastalıktan korunma ve tedavi gibi birçok önemli etkinliğin içinde yer almaktadır. Suyun durumu çeşitlilik gösteren karmaşık ilişkiler yumağı içinde irdelenebilecek bir konudur. Yaşam için bu kadar önemli olan suyun ne durumda olduğu sadece şifa kaynağı olmasından dolayı değil, hayatın değeri açısından da tıbbın konusu olmayı hak etmektedir. Eski tıbbın da kendi yaklaşımları-yöntemleri üzerinden su kullanımı ile sağlık arasındaki ilişkiyi ele almış olması ve öte yandan halk tıbbı çerçevesinde şifalı sularla ilgili çeşitli inanışlar ve uygulamalar bulunması söz konusudur. Bu bakımdan su tıp tarihi ve sağlık folkloru çerçevelerinde de çalışmaya değer bir konudur. Bu tür çalışmaların sağlam bir zemine oturtulması açısından suyun günümüzdeki durumunu bilmek gerekmektedir. Böylelikle geçmişle bugünü ve inanışla bilimsel bilgiyi karşılaştırmak mümkün olacaktır.

Tüm canlıların hayatının değerli ve suya bağımlı olması suyun durumunu hem ekolojik açıdan hem sosyokültürel açıdan irdelenmesini zorunlu kılmaktadır.¹ Bununla birlikte insanın suyla ilişkili yapıp etmelerine bakıldığında suya verilen önemin genel olarak insan merkezli bir yaklaşımı yansıttığı görülmektedir. Suyun dağıtım-kullanımı geçmişten günümüze farklı toplumsal örgütlenme yapıları içinde değişik düzenlemelere konu olmuştur. Bu genel çerçevede Türkiye özelinde cumhuriyet döneminde farklı zamanlarda suyun tüketimine yönelik çeşitli kanunlar, yönetmelikler yayımlanmıştır. İlk zamanlarda su genel başlığı altında olmadan suyla dolaylı yoldan ilgili kanunlar ve yönetmelikler çoğunlukta ileren zaman içinde ihtiyaca, teknolojiye ve toplumsal yapılanmaya uygun şekilde direkt olarak suya özel düzenlemeler yapılmıştır.^{2,3}

Türkiye’de suyun ne durumda olduğu hakkında fikir sahibi olunursa kanun ve yönetmeliklerin neden son yıllarda suya odaklandığı ortaya çıkartılabilir. Bu yazının amacı yaşam kaynağı olan suyun durumu hakkında kısa bir değerlendirme yapmaktır. Yazının ilk bölümlerinde suyun varlık olarak durumu, insan için gerekliliği, mevzuat içinde yer alışı hakkında kısa değerlendirmeler yapılmıştır. Son bölümde ise bu değerlendirmelerin ışığında literatürde veya tartışmalarda yer alan suyun durumunun insan merkezli yapılanışına dikkat çekilmiş, doğadaki insan dışı canlıların arka planda bırakılışı ve meta haline getirilişi hakkında farkındalık yaratmak amaçlanmıştır.

SUYUN DURUMU

Suyun durumu sanayileşme, toplumun sosyokültürel yapısı ve çevre ile birlikte ele alındığında, toplam tüketimin %70’inin tarım, %30’unun sanayi ve ev ihtiyaçları için kullanım olduğu görülmektedir.⁴ Ev ihtiyaçları için su kullanımı insanın günlük su tüketimi olarak belirtilmektedir. Gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkelere 10 kat, su sıkıntısı çeken ülkelere 25 kat daha fazla su tüketmektedir.

Türkiye ne yazık ki su kıtlığı sınırında olan bir ülke konumundadır. Türkiye’nin yağış oranı dünya ortalamasının altında olup, hızlı göç artışı, iklim değişiklikleri tablonun giderek bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle suyun yönetimi ülke içindeki sıkıntıyı giderecek şekilde olmak zorundadır.⁶ Bu konunun öneminden dolayı birçok kurum ve kuruluş birlikte hareket etmelidir. Evde su kullanımı sağlık ile direkt ilgiliyken tarım ve sanayide kullanım ise geçim kaynakları açısından önem arz etmektedir. Su ve sağlık ilişkisi, suyun hayatın devamı için değerinden dolayı tıbbın ilgi alanında yer

alır. Kentsel alanlarda suya erişim bağlamında toplum sağlığını ilgilendiren durumlar göç alan bölgelerde hızlı nüfus artışı, enerji üretimi ve imalat sanayi için suyun gerekliliği ev ihtiyacı için suyun kullanımını dolaylı yoldan tehdit etmektedir. Birleşmiş Milletler 2014 yılında su kaynakları, su kapasitesi, su yönetimi, su kalitesi ve atık su yönetimi, sudan kaynaklanan afetler şeklinde beş başlık altında toplanan bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor suyun durumunu daha kötüye gitmekten koruma yönünde bir kaygının-çabanın ürünüdür. Rapora göre, sudan faydalanacak gruplar için maliyet ve fayda hesabının yapılması ve önceliklerin adil bir şekilde belirlenmesi önemlidir. Türkiye’de geçerli mevzuat incelendiğinde bu raporun önerdiği şekilde düzenlemelerin yapılması dikkat çekicidir.⁷ Özellikle “Su ve Toprak Yönetimi İstatistikleri” ile yeraltı ve yerüstü su kaynaklarına ait verilerden elde edilen “Su Kaynakları İstatistikleri” belirli aralıklarla yayımlanmaktadır. Su ve Toprak Yönetimi İstatistikleri’ne dayalı veriler irdelendiğinde suyla ilgili takibin yedi başlık altında olduğu görülmektedir. Bu portal ile suyun durumu geniş ve sürekli bir şekilde takip edilmektedir.⁸

- Atık İstatistikleri
- Hava, Gürültü ve İklim İstatistikleri
- Çevresel Ekonomik Hesaplar
- Doğa Koruma ve Çölleşme ile Mücadele İstatistikleri
- ÇED, Çevre envanteri denetimi raporu İzin/Lisans ve Denetim İstatistikleri
- Tabiat Varlıklarını Koruma İstatistikleri
- Afet İstatistikleri

Tüm bu veriler sayesinde su kaynaklarına yönelik izleme ve gözetim faaliyetleri yapılmaktadır. Belirli aralıklarla istasyonlarda parametrelere göre yapılan izleme faaliyeti ile suyun ekolojik ve kimyasal durumu denetlenerek su kalite sınıflaması elde edilmektedir.⁸ Su potansiyelinin ölçümü, tarım alanlarının su kullanımı DSİ tarafından; su çekimi ve kullanımıyla ilgili veriler anketler yoluyla belediye, işyerleri ve su kullanımı olan işletmelerinden Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından; deniz kirliliği ile birlikte toprak kirliliği Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından veriler elde edilmektedir.⁸ Halen veri toplanmasıyla ilgili faaliyetler istenilen düzeyde olmadığı dikkat çekmektedir. Verilerin elde edilme şekline bakıldığında su ile ilgili önemli bilginin birçok kurum ve kuruluş tarafından toplanmakta olduğu; aynı bilgilerin farklı kurumlar tarafından tekrar toplanma riski bulunduğu; diğer kurum/kuruluşlara iletilmesi gereken bilgilerin varlığında zaman ve maddi kaynak kaybı yaşanacağı düşünülebilir. Bununla birlikte Ulusal Su Bilgi Sistemi projesinin tamamlanmasının bu tür sorunları çözeceği ümit edilmektedir.⁸ Tüm çalışmaların bu kadar sıkı takibinin nedeni, suyun israfı azaltma ya da kullanımını düzenleme değil, yönetiminin iyi olmasını sağlamaktır. Bu nedenle verilerin güncel çok hızlı ve güvenilir olarak toplanması ve bu verilere dayalı sürdürülebilir bir su politikasının olması zorunluluktur. Sınırlı bir bakışla bakıldığında bile insan sağlığı açısından suyun iyi yönetilememesi önemli riskler arz etmektedir; temiz suya erişimin olmaması bulaşıcı hastalıkların artmasına ve ölüme kadar giden kötü sonuçlara neden olabilir.⁹ Suyun insan sağlığı üzerine etkisinin yönetsel olarak ön plana alınması mevzuattaki düzenlemeleri şekillendirmiştir.

Suyla İlgili Maddeler İçeren Kanunlar

- Köy Kanunu (1924, sayı 442, ilgili maddeler 1, 6 ve 13)
- Sular Hakkında Kanun (1926, sayı 831)

- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930, sayı 1593)
- Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun (1953, sayı 6200)
- Köy İçmesuyu Kanunu (1960, sayı 7478)
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun (1960, sayı 167)
- DSİ'ye Ankara, İstanbul ve Nüfusu 100 000'den Büyük Şehirlere İçme Suyu Temini Yetkisi Veren Kanun (1968, sayı 1053)
- Çevre Kanunu (1983, sayı 2872)
- Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1983, sayı 181)
- Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (1985, sayı 3155)
- 2872 sayılı Çevre Kanunu değiştiren 3416 sayılı Kanun (1988)
- Kıyı Kanunu (1990, sayı 3621)
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (1991, sayı 441)
- 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanununu (1971) Değiştiren 4950 Sayılı Kanun (2003)
- Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (2003, sayı 4856)
- Belediye Kanunu (2005, sayı 5393)
- 3030 Sayılı (1984) Kanunun Yerine Geçen Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004, sayı 5216)
- İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun (1981, sayı 2560)
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2005, sayı 5286)
- İl Özel İdaresi Kanunu (2005, sayı 5302)
- 1053 Sayılı Kanununun 10. Maddesinin Değişmesi Neticesinde Nüfus Kriteri Kaldırılarak Belediye Teşkilatı Olan Tüm Yerleşim Yerlerinin İçme Kullanma Ve Endüstri Suyu Ve Gerekmesi Halinde Atık Su Tesislerinin Yapımında DSİ'yi Yetkili Kılan 5625 Sayılı Kanun (2007)

Kanunlar yanı sıra su ile ilgili yönetmeliklerin son yıllarda daha yoğun olması dikkati çekmektedir; bu yönetmelikler içme suyu ile ilgili olanlar ve genel olarak sularla ilgili olanlar olarak iki ana gruba ayrılmaktadır.

İçme Suyuyla İlgili Yönetmelikler

- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'ni (1988) değiştiren Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (2004, değişiklikler 2008, 2010, 2011, 2012)
- Kaplıcalar Yönetmeliği (2001)

- Doğal Mineralli Sular Hakkında Yönetmelik (2004)
- İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik (2005)
- Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu Uygulama Yönetmeliği (2007)
- İçme Suyu Elde Edilen veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik (2012)
- İçme Suyu Temin ve Dağıtım Sistemlerindeki Su Kayıplarının Kontrolü Yönetmeliği (2014)

Sularla Genel Olarak İlgili Yönetmeliklerden Bazıları

- Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu Uygulama Yönetmeliği (2006)
- Türkiye Su Enstitüsü Personelinin Görev Ve Yetkileri İle Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2012)
- Türkiye Su Enstitüsü Personelinin Görev ve Yetkileri İle Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2012)
- Yalova Kaplıcaları İşletme İdaresinin Hesap Usulleri ve Alım Satım Muameleleri Talimatnamesi (1944)
- Kentsel Su Arıtımı Yönetmeliği (2006)
- Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (2009)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (2004)
- Su Ürünleri Yönetmeliği (1995)
- Su Yapıları Denetim Hizmetleri Yönetmeliği (2015)
- Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (2009)
- Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği (2005)
- Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik (2010)
- Türk Silahlı Kuvvetleri Çevre Denetimi Yönetmeliği (2009)
- Yeraltı Sularının Kirlenmeye Ve Bozulmaya Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik (2012)
- Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği (2012)
- Yüzeysel Sular ve Yeraltı Sularının İzlenmesine Dair Yönetmelik (2014)
- Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği (2006)
- Zararlı Madde ve Karışımların Kısıtlanması ve Yasaklanması Hakkında Yönetmelik (2008)

Tüm bu kanun ve yönetmeliklerde suların kullanımına göre tanımlamaları, suyun temin yöntemleri, kaplıcalar, içmeler kūrler, kimlerin çalışabileceği hakkında bilgilerle birlikte, çevre, doğa ve suyun kirlenmesini önleyecek; atık suların yönetimini sağlayacak düzenlemeler bulunmaktadır.¹⁰

İnsan merkezli hazırlanan kanun ve yönetmeliklerde insan kullanımına yönelik olarak içme sularıyla ilgili tanımlamalar bulunmaktadır. Bu tanımlamalar insanın içtiği suyun standardizasyonunu, sağlıklı suya ulaşmasını sağlaması açısından önemlidir. Özellikle sağlık açısından, suyun takibinin yapılması, uygun olmayan suların insan tarafından kullanımının önlenmesini sağlayacaktır. Bu konu bağlamında İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik kapsamındaki bir kaç önemli tanım aşağıda yer almaktadır.¹⁰

İnsani Tüketim Amaçlı Su: "Orijinal haliyle ya da işlendikten sonra, dağıtım ağı, tanker, şişe veya kaplar ile tüketime sunulan içme, pişirme, gıda hazırlama ya da diğer evsel amaçlar için kullanılan bütün sular ile suyun kalitesinin, gıda maddesinin nihai halinin sağlığa uygunluğunu etkilemeyeceği durumlar haricinde insani tüketim amaçlı ürünlerin veya gıda maddelerinin imalatında, işlenmesinde, saklanması veya pazarlanmasında kullanılan bütün sular" dir.¹⁰

Kaynak Suyu: "Jeolojik koşulları uygun jeolojik birimlerin içinde doğal olarak oluşan, bir veya daha fazla çıkış noktasından yeryüzüne kendiliğinden çıkan veya teknik usullerle çıkartılan ve İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik'e göre izin verilenler dışında her hangi bir işleme tabi tutulmaksızın yönetmelik ekindeki nitelikleri taşıyan, etiketleme gerekliliklerini karşılayan ve satış amacı ile ambalajlanarak piyasaya arz edilen yer altı suları" dir.¹⁰

İçme Suyu: "Jeolojik koşulları uygun jeolojik birimlerin içinde doğal olarak oluşan, bir çıkış noktasından sürekli akan veya teknik usullerle çıkarılan ve İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik'de uygun görülen dezenfeksiyon, filtrasyon, çöktürme, saflaştırma ve benzeri işlemler uygulanabilen ve parametre değerlerinin eksiltilmesi veya artırılması suretiyle yönetmelik ekindeki parametre değerleri elde edilen, etiketleme gerekliliklerini karşılayan ve satış amacı ile ambalajlanarak piyasaya arz edilen yer altı suları" dir.(Tablo1)¹⁰

İçme-Kullanma Suyu: "Genel olarak içme, yemek yapma, temizlik ve diğer evsel amaçlar ile gıda maddelerinin ve diğer insani tüketim amaçlı ürünlerin hazırlanması, işlenmesi, saklanması ve pazarlanması amacıyla kullanılan, orijinine bakılmaksızın, orijinal haliyle ya da arıtılmış olarak ister kaynağından isterse dağıtım ağından temin edilen ve aşağıdaki parametre değerlerini sağlayan ve ticari amaçlı satışa arz edilmeyen sular" dir.¹⁰

İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik'in yanı sıra farklı mevzuat metinlerinde de kimi özel su türleri ile ilgili tanımlar bulunmaktadır.

Mineralli Sular: "Kaplıcalar Yönetmeliği dördüncü maddesine göre doğal veya sondaj-galeri yoluyla yeryüzüne çıkarılan, litresinde en az bir gram çözünmüş mineral içeren, bakteriyolojik ve kimyasal kirlenmeye uğramamış olan, fizyolojik ve tedavi edici etkinliği bilimsel olarak kanıtlanmış sular" dir.¹⁰

Doğal Mineralli Su: "Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu üçüncü maddesine göre yer kabuğunun farklı derinliklerinde, uygun jeolojik şartlarda doğal olarak oluşan bir veya daha fazla kaynaktan yeryüzüne kendiliğinden çıkan ya da çıkartılan, mineral içeriği ve diğer bileşenleri ile tanımlanan; tedavi, şifa amaçlarıyla da kullanılan içmece suyu, şifalı su ve benzeri adlarla anılan soğuk ve sıcak doğal sular" dir.¹⁰

Tablo1: İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik Ek-1'de yer alan kimyasal parametreler¹⁰

Parametre	Parametrik değer	Birim	Notlar
Akrilamid	0.1	µg/L	Not 1 ve 2
Antimon	5.0	µg/L	
Arsenik	10	µg/L	
Benzen	1.0	µg/L	
Benzo (a) piren	0,010	µg/L	

Bor	1	mg/L	
Bromat	10	µg/L	
Kadmiyum	5,0	µg/L	
Krom	50	µg/L	
Bakır	2	mg/L	Not 3
Siyanür	50	µg/L	
1,2-dikloreten	3,0	µg/L	
Epikloridin	0,10	µg/L	Not 1 ve 2
Florür	1,5	mg/L	
Kurşun	10 (içme-kullanma suları için 31 Aralık 2012 tarihine kadar 25 µg/L olarak uygulanır)	µg/L	Not 3 ve 4
Cıva	1,0	µg/L	Not 2
Nikel	20	µg/L	Not 3
Nitrat	50	mg/L	Not 5
Nitrit	0,50	mg/L	Not 5
Pestisitler	0,10	µg/L	Not 2, 6 ve 7
Toplam pestisitler	0,50	µg/L	Not 2, 6 ve 8
Polisiklik aromatik hidrokarbonlar	0,10	µg/L	Belli bileşiklerin konsantrasyonları toplamı; Not 9
Selenyum	10	µg/L	Not 2
Tetrakloreten ve trikloreten	10	µg/L	Belli parametrelerin konsantrasyonları toplamı
Trihalometanlar-toplam	100 (içme-kullanma suları için 31 Aralık 2012 tarihine kadar 150 µg/L olarak uygulanır)	µg/L	Belli bileşiklerin konsantrasyonları toplamı; Not 10
Vinil Klorür	0,50	µg/L	Not 1 ve 2

İçme Kürü Birimi: “Kaplıcalar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’e göre içme kürü için ayrılan mekanların büyüklüğü, kürden yararlanan hastaların sayısına göre belirlenir. İçmede; her hasta için ayrı tek kullanımlık, tercihen kağıt bardaklar kullanılır, kullanılan suya dezenfeksiyon amaçlı bir katkı maddesi eklenemez, kullanılacak su, içme yerine hijyenik koşullara dikkat edilerek doğrudan kaynaktan ve bekletilmeden ulaştırılır.”¹⁰

Bu tanımlamalar arasında yer almayan “şifalı su kaynakları”, su-sağlık ilişkisinin folklorik boyutu bağlamında varlığını sürdürmekte; genel bir iyilik hali sağlamak veya belli sorunları ortadan kaldırmak üzere umulmadık yerlerde ortaya çıkmaktadır. Bu varlığını kadim masallardan güncel şehir efsanelerine kadar sürdürmüş bir temadır ve kuşkusuz resmi belgeler içinde kendisine yer bulamamaktadır. Genel olarak resmi belgelerin suyun durumun vahametine işaret eder bir hal alması iki binli yıllara denk gelmektedir. Bu belgelerin artışı ile suyun durumun kötüleşmesi arasında bir paralellik bulunmaktadır. Su ile ilgili resmi belgeler genel olarak onun sağlık amacıyla kullanımını düzenlemeye ve uygunsuz kullanımlarının yaptırımlarını belirlemeye yöneliktir.

Sonuç Yerine

İnsan suyun durumunu tarihsel süreç içinde kendi çıkarlarına göre şekillendirmiştir. Bu bağlamda doğada yaşayan insan dışı diğer canlıların varlığı ve su gereksinimi göz ardı edilmiştir. Su kullanımı ilk başlarda var olan temiz suları tüketme şeklindeyken daha sonra teknolojinin ve sanayileşmenin artması nedeniyle kirlenmeyi engelleme ve temiz suyu koruma karakteri kazanmıştır.¹¹ Mevzuatın yapılması aynı şekilde ilk başlarda içme suyunun kullanımına odaklanırken daha sonrasında var olan koruma ve temiz suya ulaşma düzenini belirleme şekline dönüşmüştür. Mevzuat içinde suçlar ve cezalar başlığı altında korumaya yönelik yaptırımlardan da bahsedilmektedir.¹⁰ Su ve hijyen arasındaki ilişki bağlamında, suyun hastalıkların kaynağı da onlardan korunma aracı da olabileceği dikkat çeken bir husustur. Bu noktadan hareketle suyla ilgili mevzuata insanın sağlığını koruyacak şekilde atık suların yaşam yerlerinden uzaklaşmasına dair maddeler eklenmiştir.

Ivan Illich'e göre suyun doğadaki varlığı insanın bedenindeki dolaşıma benzemektedir; temiz ve pis su şebekelerinin evlere ulaşması suyun yaşamın ana kaynağı olduğunu maskeleyip onu insan için faydalı herhangi bir malzeme haline getirmektedir.¹¹ Mevzuatın zaman içinde gösterdiği değişim suyun tahtından düşüşünün bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yaşam kaynağı olarak kabul edilen, dinsel törenlerde kullanılan suyun, hidrojen ve oksijen adlı iki atomun birleşmesinden oluştuğunun keşfi onun arındırıcılığına atfedilen manevi ağırlığın azalmasına yol açmıştır.¹² Su sıradan bir materyal haline dönüştüğü zaman yaşamın ana kaynağı olmaktan uzaklaşmaktadır.

Öte yandan suyun doğada yaşayan tüm canlılar için gerekliliği insanın hayvana bakışına göre geri plana atılabilmektedir. İnsanlar genel olarak insan dışı canlıların yaşamına türcü bir önyargı ile yaklaşıp değer vermemekte, bunun doğal bir sonucu olarak diğer canlıların yaşamsal ihtiyaçları göz ardı edebilmekte, bu göz ardı edişin bir parçası olarak su ihtiyacını da yok sayabilmektedir.¹³ İnsan türünü öne çıkaran felsefi yaklaşım hem hukuksal hem de ahlaki zeminde yansıma bulmaktadır. İnsan dışı canlılar ile suyun ortak noktası insanın her ikisini de kullanması ve kendi amacı doğrultusunda yönetmesidir. Ancak suyun yaşam için şart olması, diğer canlılar ile insanları ortak bir noktada buluşturmaktadır. Doğa içinde hayvanlar ve insanlar aynı ortamı paylaşmak o ortamdaki sudan yararlanmak durumunda olan varlıklardır. Kültür bağlamında ise suyun insana özgü bir gereksinim olması öncelenmekte, insan dışı canlı-su ilişkisi değerlendirmeye alınmamaktadır. Bu yazı bağlamında da, metni sınırlama gereğinden ötürü, suyun durumu ağırlıklı olarak insanı ilgilendiren yönleri üzerinden ele alınmıştır. Su hakkında düşünme, yazma, yasal düzenleme ve planlama yapma bağlamında insan merkezlikten uzaklaşılması ve geniş açılı bir bakışın benimsenmesi; suyun durumunu değerlendirirken insan dışı hayvanların ve genel olarak doğanın suyla etkileşmelerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Kaynaklar

1. Balcıoğulları A. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Anadolu Şifalı Suları ve Günümüzün Termal Turizmi. TSA 2013, 17 (3): 287-306. Erişim: (http://www.tsadergisi.org/Makaleler/981753112_260_287-306.pdf)
2. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Su Kaynakları Yönetimi ve Güvenliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Kalkınma Bakanlığı, Ankara 2014.

3. Akın M, Akın G. Suyun Önemi, Türkiye’de Su Potansiyeli, Su Havzaları ve Su Kirliliği. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 2007, 47 (2): 105-118. Erişim: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/920/11480.pdf>
4. About Aquastat. Erişim: (http://www.fao.org/nr/water/aquastat/About_us/index.stm)
5. World Water Assessment Programme. Erişim: (<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001295/129556e.pdf>)
6. Türkiye’de Suyun Durumu ve Su Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar: Çevresel Perspektif. Erişim: (http://www.dkm.org.tr/dosyalar/yayindosya_rnf27jiq.pdf)
7. Birleşmiş Milletler Dünya Su Gelişim Raporu 2015. Erişim: (<http://www.suhakki.org/2015/08/birlesmis-milletler-dunya-su-gelisim-raporu-2015-surdurulebilir-bir-dunya-icin-su-yonetici-ozeti/#.WUKzcpLyjIU>)
8. Su ve Toprak Yönetimi İstatistikleri. Erişim: (<http://www.resmiistatistik.gov.tr/?q=tr/content/61-su-ve-toprak-y%C3%B6netimi-istatistikleri>)
9. Su ve İstihdam. Erişim: (<http://dsi.gov.tr/docs/duyuru/su-ve-istihdam-bilginotu.pdf?sfvrsn=0>)
10. Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi. Erişim: (<http://www.mevzuat.gov.tr/Yonetmelikler.aspx>)
11. Su ve Yaşam. Ankara 2012. Erişim: (http://kmo.org.tr/resimler/ekler/f7588ab034502e1_ek.pdf)
12. Illich I. H2O ve Unutmanın Suları. Çeviren Lizi Behmoaras. Yeni İnsan Yayınları, İstanbul 2007.
13. Erişim: (http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/20_3_11.pdf)